

Kielelliset valmiudet ja lukitaidot

Marja-Kristiina Lerkkanen
Jyväskylän yliopisto

1

Kodin kulttuurinen pääoma

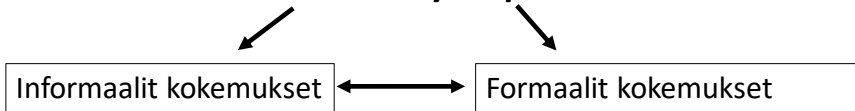

Sosiokulttuurinen
lähestymistapa korostaa
kulttuurin yhteistä
kokemista ja jakamista.

Lukeminen on kulttuurisen
pääoman yksi muoto, jonka
laatu riippuu perheen
lukutottumuksista ja lapsen
tekstikokemuksista.

2

Kodin lukuympäristö

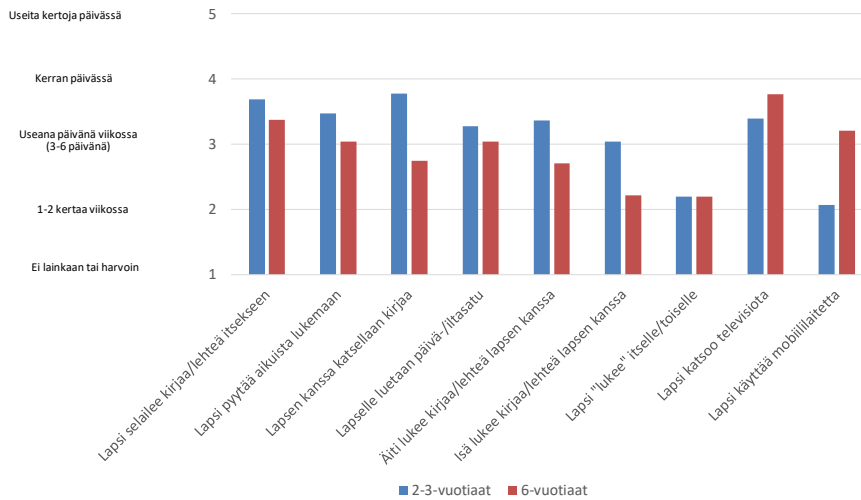
3

Kokemuksia lukemisesta

- Luettiinko sinulle lapsena?
- Kuka luki? Missä yhteydessä?
- Mitä sinulle luettiin?
- Kenelle sinä luit? Mitä?
- Aikuisena: Mitä lukeminen sinulle merkitsee?

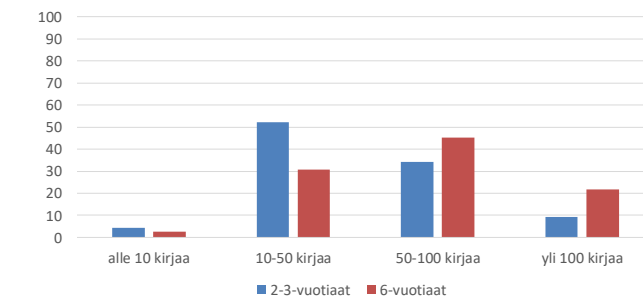
4

Kodin lukuympäristön piirteitä (vastausten keskiarvot; VUOKKO-tutkimus)

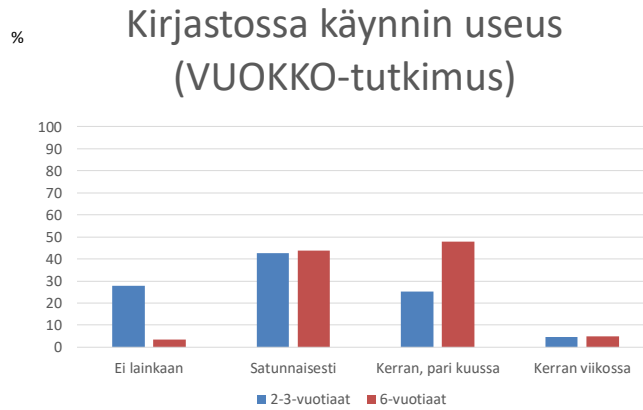

5

Lastenkirjojen määrä kotona (VUOKKO-tutkimus)

6

7

Lukutaidon kehityksen prosessimalli (Ehri 1998)

1. Esialfabeettinen vaihe
2. Osittais-alfabeettinen vaihe
3. Alfabeettinen vaihe
4. Vahvistumisen vaihe
5. Automatisoitumisen vaihe

8

Minkä ikäisenä sinä opit lukemaan?

Vastaa chattiin

Ja miten opit?

9

Lukutaidon määritelmiä

- **Peruslukutaito** eli kyky tavoittaa kirjoitetun kielen sanojen ääntöasu ja merkitys rakentuu useista kognitiivisista taidoista, jotka liittyvät erityisesti kielen hallintaan (Aro & Lerkkanen 2019).
- Lukijan aktiivisuudesta lähtevä **toimiva (funktionaalinen) lukutaito** korostaa erityisesti lukutaidon välineellistä arvoa yksilön jokapäiväisessä elämässä selviämisen ja ympäristön vaatimuksiin sopeutumisen kannalta (Galda & Beach, 2001).
- **Monilukutaidolla** tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkinnan, tuottamisen ja arvioinnin taitoa (New London Group, 1996). Tekstit voivat olla esim. kirjoitettuja, kuvallisia, puhuttuja, auditiivisia, numeerisia ja kinesteettisiä symbolijärjestelmiä, audiovisuaalisia tai digitaalisia ja näiden yhdistelmiä.

10

Hyvän peruslukutaidon elementit

- **Tekstikoodin purkaminen** (dekoodaustaito). Lapsi oppii yhteyden kuulemansa äänteen ja kirjoitetun symbolin välillä ja osaa käyttää taitoa lukiessaan.
- **Tekstin ymmärtäminen** (ymmärtämisen taito). Ymmärtää kirjoitettuja viestejä ja tekstejä, taito käyttää, tulkita ja arvioida tietoja sekä omia kokemuksia pohdittaessa tekstin merkityksiä.
- **Tekstien funktionaalinen käyttö** (toiminnallinen käyttötaito). Tietoisuus erilaisten tekstien tunnusmerkeistä ja rakenteesta sekä niiden erilaisista käyttötarkoituksista.
- **Tekstin kriittinen analyysi ja muuntaminen** (analysointitaito). Tekstin analysointitaitoa tarvitaan, jotta tekstistä voidaan keskustella, esittää kysymyksiä ja tehdä päätelmiä.

Luke & Freebody (1999)

11

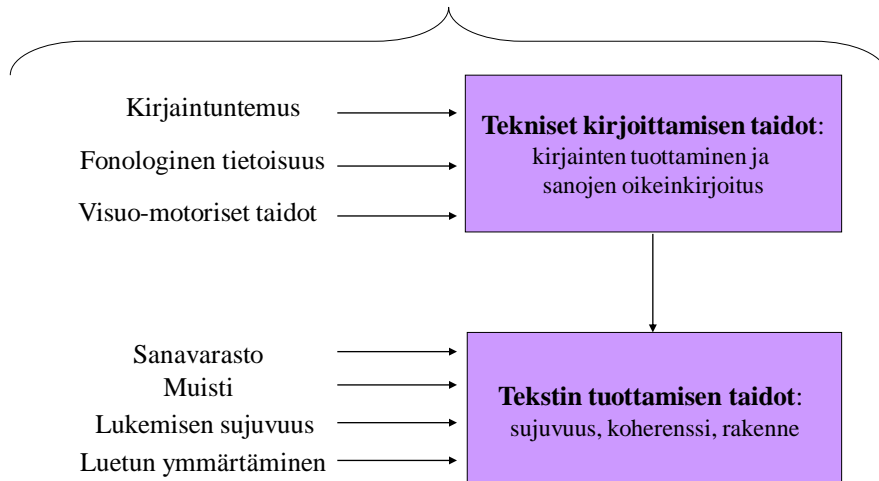
Lukutaidon kehityksen keskeisiä ennustajia

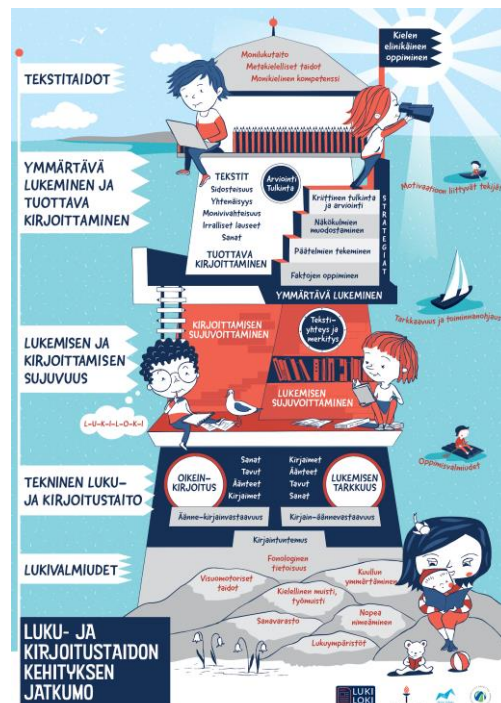
12

Kirjoitustaidon kehityksen keskeisiä ennustajia

Kodin lukutottumukset ja lapsen oma motivaatio

13

14

Kirjaintuntemus

(ARMI: kirjainten nimeäminen, max 29;
ALKUPORTAAT-tutkimus)

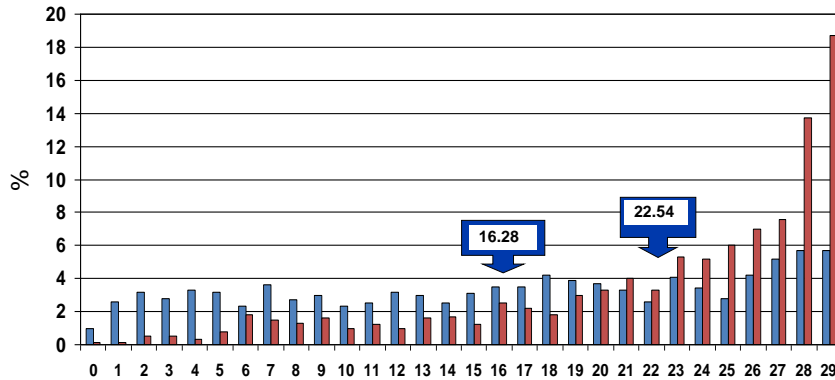

Time 1: Esiopetuksen syksy & Time 2: Esiopetuksen kevät

■ Fall (n = 881) M = 16.28, sd = 8.75

■ Spring (n = 868) M = 22.54, sd = 6.94

$p < .000$

Oikein nimettyjen kirjainten lukumäärä

15

Alkuäänteen nimeäminen

(ARMI: Minkä sanan alussa kuuluu x-äänne? ALKUPORTAAT-tutkimus)

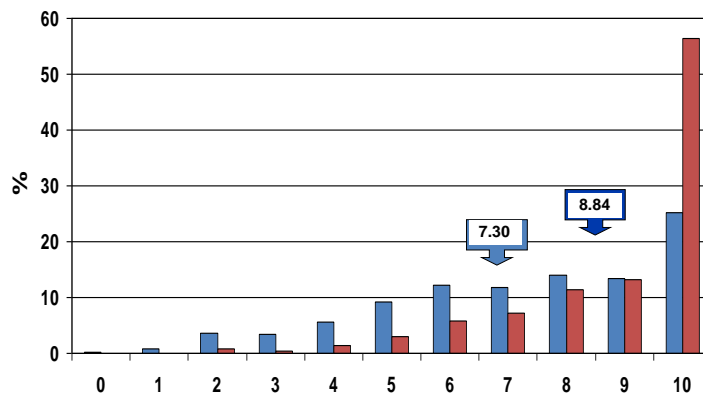

Time 1: Esiopetuksen syksy & Time 2: Esiopetuksen kevät

■ Fall (n = 881) M = 7.30, sd = 2.41

■ Spring (n = 869) M = 8.84, sd = 1.74

$p < .000$

16

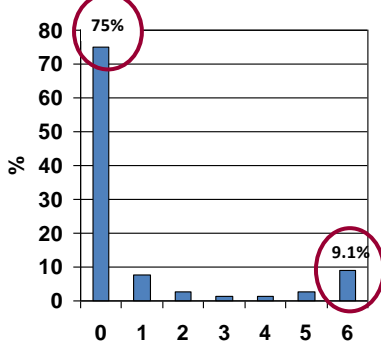
ISÄ
TALO
METSÄ
KAUNIS
IKKUNA
KUHANKEITTÄJÄ

Sanojen lukeminen

(ARMI: sanalistaan lukeminen, ALKUPORTAAT-tutkimus)

syksy: 6 sanaa (n = 881)

M = 0.91, sd = 1.91

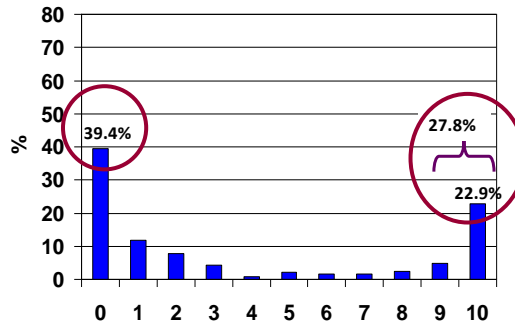

Time 1: Esiopetuksen syksy

kevät: 10 sanaa (n = 861)

M = 3.69, sd = 4.21

p < .000

Time 2: Esiopetuksen kevät

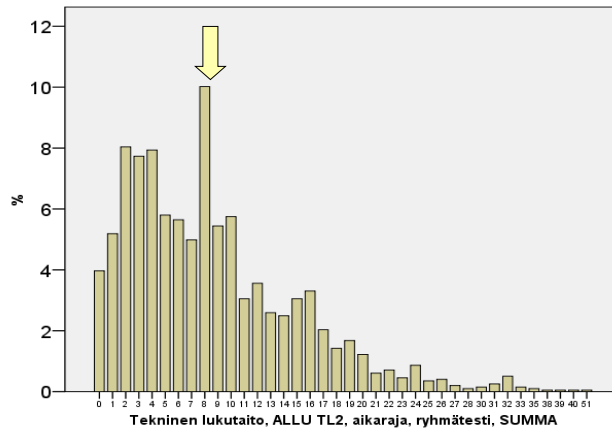
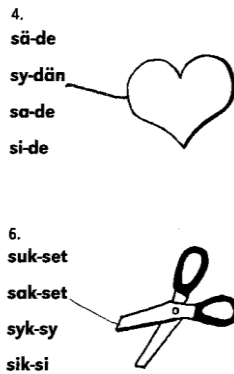
17

Sanojen lukemisen sujuvuus

(Lindeman 1998: ALLU TL2 B, 4 harjoitusta, aikaraja 2 min., max 80, ALKUPORTAAT-tutkimus)

Time 3: 1. luokan syksy

Kaikki (n = 1966): M = 8.54 ; sd = 6.57

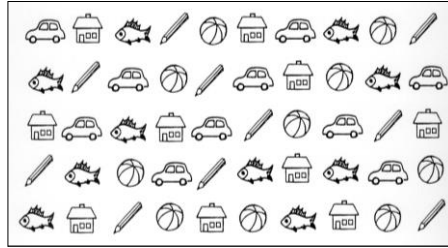
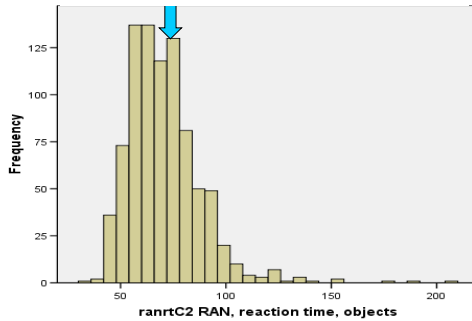
18

NOPEA NIMEÄMINEN

(RAN; Kuvien sarjallinen nopea nimeäminen, aika, ALKUPORTAAT-tutkimus)

Esiopetuksen kevät (n = 868)

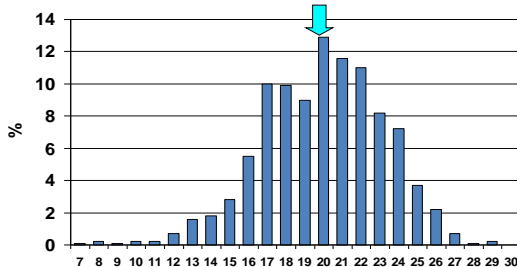
keskiarvo = 70.32, sd = 17.70

19

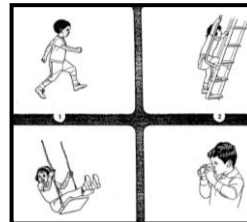
Esiopetuksen kevät (n = 870)

keskiarvo = 19.94, sd = 3.27

SANAVARASTO

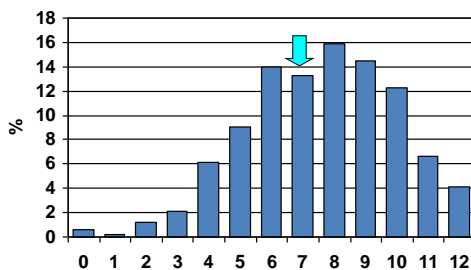
(Tunnistava sanasto, PPVT-R,
2 harjoitusta + 30 tehtävää,
ALKUPORTAAT-tutkimus)

Ohje:
Näytä
sormella,
mihin
kuvaan
sana
kuuluu.
JUODA.

Esiopetuksen kevät (n = 869)

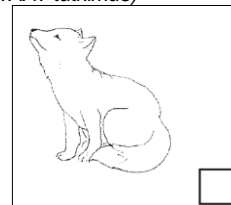
keskiarvo = 7.59, sd = 2.37

KUULLUN YMMÄRTÄMINEN

(Turre-kestusta kertova satu, OTUK
6 kysymystä (0-2 pist.), max 12 p.,
ALKUPORTAAT-tutkimus)

Ohje: Rastita
näistä kolmesta
kuvasta se kuva,
joka mielestäsi
parhaiten kertoo,
miten Turre....

20

Tyttöjen ja poikien väliset erot esiopetuksen alussa ja lopussa

ALKUPORTAAT-tutkimus

Tytöt: taidoiltaan parempia / kiinnostuneempia

- Alkuäänteen tunnistaminen (syksy, kevät)
- Kirjaintuntemus (syksy, kevät)
- Lukutaito (syksy, kevät)
- Sanojen kirjoittaminen (kevät)
- Kuullun ymmärtäminen (kevät)
- Matemaattiset käsitteet (kevät)

- Kiinnostus (kevät): sadun kuuntelu, kirjaimet ja lukeminen, musiikki, kädentyöt

Pojat: taidoiltaan parempia / kiinnostuneempia

- Lukujonotaidot (kevät)
- Oppijaminäkuva (kevät): numerot ja laskeminen
- Kiinnostus (kevät): liikunta ja ulkoilu

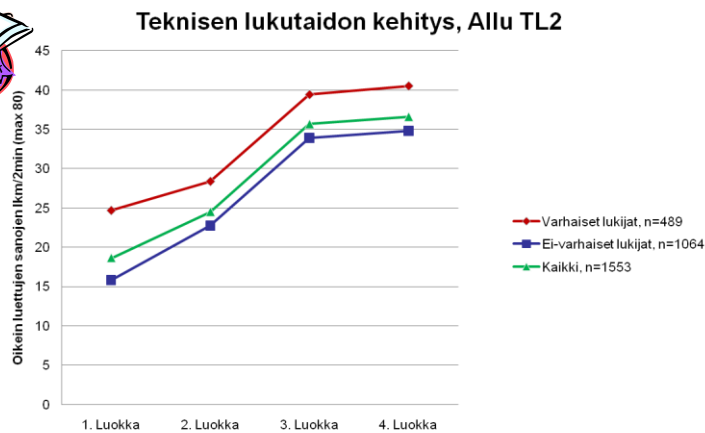
Ei eroa taidoissa / kiinnostuksessa:

- Sanavarasto (kevät), nopea nimeäminen (kevät)
- Tekstin lukemisnopeus (kevät)
- Laskutaito (kevät)
- Spatiaaliset suhteet (kevät)

- Oppijaminäkuva: kirjaimet ja lukeminen (kevät)
- Kiinnostus: matematiikka, luonto ja ympäristö (kevät)

21

Erot varhaisten lukijoiden ja muiden lasten välillä 1 (ALKUPORTAAT-tutkimus)

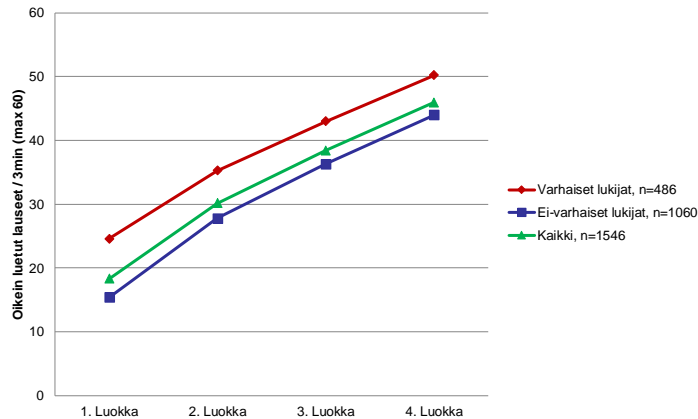
¹Varhainen lukija: osaa lukea esiopetuksen keväällä sanalistan sanat

22

Erot varhaisten lukijoiden ja muiden lasten välillä 2 (ALKUPORTAAT-tutkimus)

Lausetason lukunopeus ja ymmärtäminen

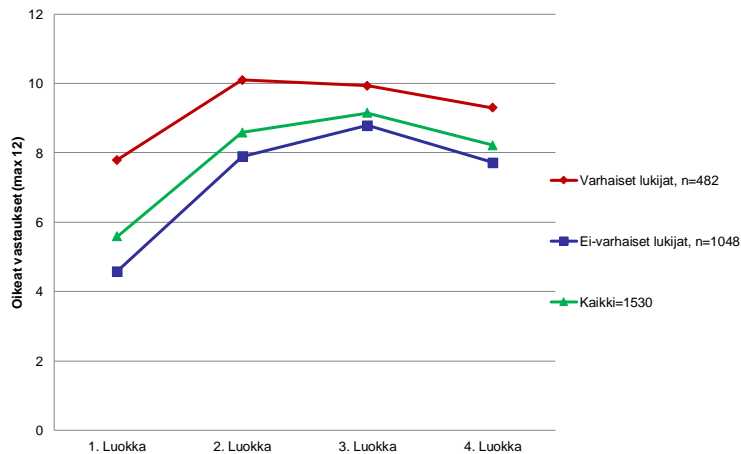

¹Varhainen lukija: osaa lukea esiopetuksen keväällä sanalistan sanat

23

Erot varhaisten lukijoiden ja muiden lasten välillä 3 (ALKUPORTAAT-tutkimus)

Luetun ymmärtäminen, ALLU LY: asiategsti

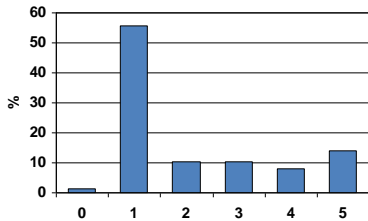

¹Varhainen lukija: osaa lukea esiopetuksen keväällä sanalistan sanat

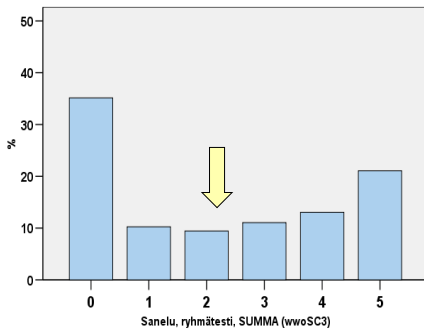
24

Esiopetuksen kevät: sanat

(n = 869); ka. = 2.10, sd = 1.52

1. luokan syksy: sanat

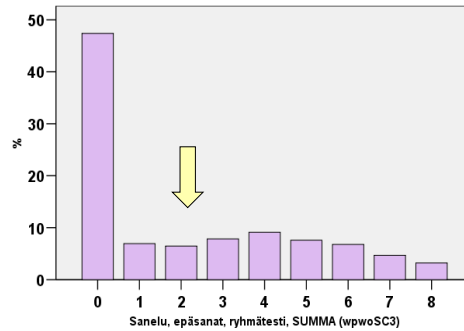
(n = 1961); Ka = 2.20; sd = 2.99

**SANELTUJEN SANOJEN
KIRJOITTAMINEN**(ARMI-testiä mukaillen,
(ALKUPORTAAT-tutkimus))

Ohje: Kirjoita sanomani sana siten kuin osaat. Jos et tiedä, miten sana kirjoitetaan, niin voit kirjoittaa siitä sen verran kuin osaat tai jättää viivan tyhjäksi.

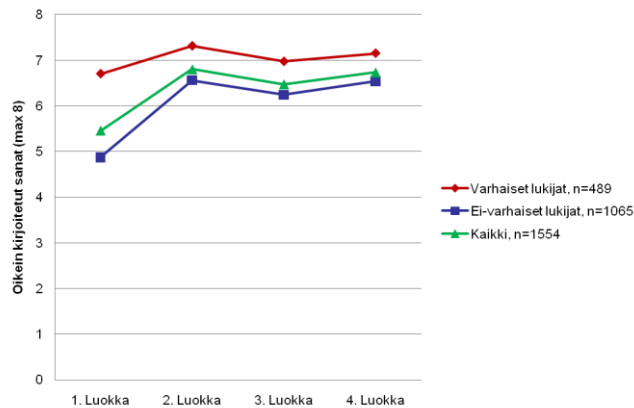
1. luokan syksy: epäsanat

(n = 1963); Ka = 2.17; sd = 2.55

25

Erot varhaisen lukijoiden ja muiden lasten välillä 4 (ALKUPORTAAT-tutkimus)

Kirjoittaminen: epäsanat

¹Varhainen lukija: osaa lukea esiopetuksen keväällä sanalistan sanat

26

Lukutaidon yksinkertainen malli

(Simple View of Reading; Gough & Tunmer, 1986)

		Kielellinen ymmärtäminen	
		Vaikeuksia	Hyvät taidot
Lukusujuvuus	Vaikeuksia	Laajat lukemisen vaikeudet	Hidas lukija "Dysleksia"
	Hyvät taidot	Luetun ymmärtämisen vaikeuksia "Hyperleksia"	Hyvä lukija

27

Ryhmien väliset erot 1. luokan lopussa

(ALKUPORTAAT-tutkimus)

Luki-riskiryhmän lapset muita lapsia heikompia:

- fonologisissa taidoissa***
- nimeämisen nopeudessa***
- kuullun ymmärtämisessä**
- teknisessä lukutaidossa***
- epäsanojen lukemisessa***
- lukemisen sujuvuudessa***
- luetun ymmärtämisessä***
- oikeinkirjoituksessa: sanat, epäsanat***

28

Kiinnostavaa jatkoa lukutaidon parissa!

